

Litteraria humanitas - genologické studie I. Brno 1990, 438 s.

Péči pracovníků katedry a nyní Ústavu slovanských literatur a literární komparatistiky filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně vychází na podzim 1991 s vrocením 1990 rozsáhlý sborník opírající se o příspěvky přednesené na genologické konferenci v roce 1985. Štěstím tohoto svazku, který vychází se značným zpožděním, je skutečně vědecká, nadčasová problematika, na niž se všechny příspěvky soustředí - většina prací tudiž neze-stárá, naopak prokázala své kvality v prudkém toku dnešního dění. Ústav slovanských literatur a literární komparatistiky se stal centrem bádání týmu slavistů, zejména rustistů, romanistů, germanistů, nordistů a klasických filologů z filozofické fakulty v Brně. Již dlouho se rozvíjela spolupráce se zahraničními slavistickými pracovišti zejména v Německu, Polsku, Rusku, na Ukrajině, v Rakousku, Velké Británii, Francii, Dánsku, Belgii a jinde. Genologické studie I., za nimiž bude následovat druhý svazek čerpající ze symposia roku 1988, jsou tedy impozantní přehledkou evropského genologického bádání. Příspěvky jsou psány česky, slovensky, rusky, anglicky, německy a polsky.

Rozsáhlý materiál je rozdělen do čtyř oddílů a několika pododdílů. V části Obecná teorie najdeme stati zkoumající teoretické problémy literárních žánrů. M. Mikulášek se zabývá podstatou a evolucí literárních žánrů, Z. Mathauer triádou uměleckých druhů,

S. Wollman píše o žánrové struktuře slovanských literatur, N. F. Kopystjanskaja analyzuje funkčnost pojmu "žánr" a "žánrový systém", I. Pospíšil se zamýšlí nad klíčovými problémy současné geneologie a vykládá koncepci "žánrového rozpětí". N. Okrausová píše o intertextovosti a vývoji žánru, J. Pavelka nahlíží žánr jako výrazový prostředek textu, I. Osolobě zkoumá enklávy divadla a divadelnosti v jazyce a literatuře, J. Mvišč se zabývá žánrovostí současné literatury a E. Panovová sděluje své názory na žánr jako rozhodující faktor recepce.

Nejrozsáhlejším oddílem jsou Prozaické žánrové systémy od typologie přes drobnou a střední epiku po román. Je těžké srovnávat a hodnotit kvalitu jednotlivých studií materiálové tak různorodých; přesto bych si dovilil akcentovat práci C. Kučery o žánrové problematice staroruského Domostroje. Kromě ní se můžeme dočíst o žánrové typologii uherských latinských legend našeho předního hungaristy R. Pražáka, o facetijních žánrech (M. Kopecký); o středověké kronice informuje J. Skutil. Velmi podstatná je také stať A. S. Mylnikova o žánrech české literatury za osvícenství; D. Slobodník zkoumá tzv. faktografickou prózu, I. Seidl italskou válečnou prózu a J. Šrámek vytváří definici fantastické literatury.

Sympaticky působí oddíl Malé a střední epické žánrové formy, zejména nápaditosti a analytickou soustředěnos-

ti. Z. Deák-Zöldhelyi zkoumá drobnou prózu Turgeněvovu, A. Cerveňák píše o "fantastické trilologii" Dostojevského, významný syžetolog L. M. Cilevič analyzuje Čechovovu povídku jako žánrový model anticiipující literaturu 20. století, O. Richterek se zmiňuje o českých překladech Čechovovy drobné prózy, dovídáme se o proměně novelistického žánru v Babelově Rudé jízdě (Erzsébet Kámán), o funkci drobné prózy v současné ruské literatuře (G. Binová). Anglický slavista z Bristolu R. Porter nápáditě zkoumá Rasputinovo Loučení s Maťorou (tato analýza se stala součástí jeho čtyřportrétu - viz naši recenzi v Čs. rusistice 1990, č. 5), J. Osolobé se soustřeďuje na terminologické zpřesnění pojmů "varianta", "verze", "jiná pověst" a O. Sirovátka se zabývá věcně živým žánrem anekdoty. Relativně málo příspěvků se týká románu: za velmi zajímavou pokládám studii D. Bartoňkové o staročeském románu, neméně zdařilá je také práce G. Schaumanna o sovětské teorii románu a vývoji románu v SSSR, V. Svatoné o epičnosti románu a historickém románu, B. Dokoupila o specifiku historického románu, M. Juříčkové o norském románu, J. Fryčera o autobiografii a autobiografickém románu a S. Penčiče o vztahu žánru a vidění světa v současném jugoslávském románu.

Dramatem se zabývají příspěvky J. Kudrnáče (Karel Kaminek mezi dramatem a prózou), M. Suchomela (Mařenův dramatický paradox), M. Cymborske-Leboda (o poetice ruské symbolistické mystérie). Teoretici literatury a znalci

ruského dramatu ocení studii světově uznávaného ruského badatele J. Manna o motivech hry v dramatu - vnitřní dramatismus nepostrádá stať M. Zahradky (česká kritika o Gorkém na počátku 20. století), stejně jako práce I. Dorovského o M. Krležovi, J. Pelikána o grotesce S. I. Witkiewicze a J. Munzara o scénických adaptacích starších děl a klasických látek.

Nejedno milé překvapení přináší také oddíl poezie. K. Galon-Kurkowa píše o panegyrické odě počátku 19. století, lublinský rusista J. Orłowski zkoumá básnický list v ruském romantismu, P. Zajac se zamýšlí nad vztahem výstavby lyrického díla a jeho žánrovou povahou, I. Fried zkoumá problematiku eposu, S. Mathauserová se pokouší rekonstruovat slovanský epos, J. Beránek analyzuje obraz husitského krále ve středověkých písních, D. Kšicová zkoumá poetiku poémy a její filozoficko-estetické zdroje, A. Briggse zaujalo mišení žánrů u Lermontova, L. Allajna střetání žánrů u Bloka a M. Jovanoviče poetika žánrů v poezii V. Chlebnikova.

Svazek, který je tematicky i jazykově velmi náročný, byl vcelku pečlivě redaktorsky připraven; kromě několika opomenutí lze mít výhrady k tomu, že příjmení autorů jednotlivých statí je uváděno před jménem. Je to neobvyklé a v daném případě, v němž nejde o abecední řazení, i nefunkční.

Význam prvního svazku genologických studií je nepopíratelný. Brněnský Ústav slovanských literatur a literární komparistiky se tu prezentuje jako mezinárodní

uznávané badatelské centrum, jemuž se podařilo integrovat roztroušené síly literární genologie v evropském a snad i světovém měřítku. Genologické studie - ač jsou materiálové, problémové a metodo-

logicky namnoze různorodé - zachycují obecné trendy v moderní literární vědě směřující od sémiotiky k pragmatice a hermeneutickému chápání artefaktu.

Ivo Pospíšil

Válečné dětství

(Lichanov, A.: *Posledné mrazy. Mladé letá*, Bratislava 1990)

Osobitý a zajímavý pohled na dětství generace, která se narodila v tragických válečných letech nebo těsně před nimi přinášeji prózy významného sovětského prozaika Alberta Lichanova (nar. 1935), který vstoupil do literatury v šedesátých letech. Výhradně pro děti a mládež začal psát až v letech sedmdesátých.

Zvláštní místo v jeho tvorbě má návrat do vlastního válečného dětství. Autobiografické prožitky se Lichanovovi staly zdrojem k sérii novel, v nichž sleduje osudy svého hrdiny od prvního dne války až po léta válečná.

Obraz války se objevuje ve všech autorových dílech, ale těžiště této problematiky je v prózách *Muzika* (1969), *Dřevěné koně* (1969), *Strmé vrchy* (1970), které tvoří trilogii a souborně vyšly pod názvem *Muzika* (1971, česky ve sborníku *Dřevěné koně*, 1986).

Po více než deseti letech se Lichanov znovu vrátil k tématu válečného dětství v povídkách *Strášíimura* (1984), *Obchod s náramnými pomůckami* (1984), *Poslední mrazy* (1984), jejichž český překlad

je součástí výše jmenovaného sborníku. Závěrečná povídka celého cyklu vyšla jako samostatná publikace v nakladatelství *Mladé letá* pod názvem *Posledné mrazy*. Tuto prózu Lichanov věnoval především dětem minulé války, jejich ztrátám a nedětskému utrpení. Děj je zasazen do druhé poloviny roku 1945. Povídka s naprostou otevřeností a tvrdou pravdivostí hovoří o tom, jak válka pronásleduje nevinné děti a vybírá i od nich krutou daň.

Z žánrového hlediska jsou Lichanovovy prózy označovány termínem "pověst". Jedná se o typicky ruský útvar střední epické formy, který má různé výklady a interpretace. V každé autorové povídce či novele, "pověsti", vystupuje mladý hrdina, jehož osobnost jakoby splývá s obrazem autora. Ten se dívá na svět očima dětí, s jím vlastní bezelstnosti a silou prožívá jejich radosti, neštěstí, úspěchy i nezdary. Jsou to v pravém slova smyslu jeho oblíbení hrdinové. Jejich životní zájmy a lidské hodnoty autor hájí jako své vlastní, přičemž